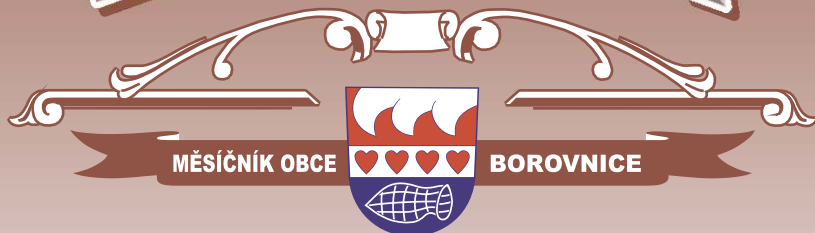

Brodík

prof. PhDr. Gabriel Blažek

Duben 2009 - zvláštní vydání

**Borovnický rodák prof. PhDr. Gabriel Blažek
(1842–1910)**

Vilém Kratochvíl, Miloš Tschöpl

Milí čtenáři, rádi bychom vás touto publikací seznámili s profesorem Gabrielem Blažkem, asi nejvýznamnějším rodákem obce Borovnice. Že jste o významném českém matematikovi Gabrielu Blažkovi dosud neslyšeli? Však donedávna ani my, a jsme rádi, že vám o něm nyní můžeme něco povědět.

To se však nejprve musíme přenést bezmála stopadesát let do minulosti, až do roku 1842. Toho času byla ves Borovnice součástí kosteleckého panství hrabat Kinských, a ne zcela bezvýznamná. Stála zde budova malého zámku (čp. 39) postaveného během sedmnáctého století v místech bývalé tvrze. Později zámček přestal sloužit za obydlí vrchnosti, sídlil v něm pouze hospodářský správce. Žel, tento zámček zde již nenalezneme, neboť zchátral a byl v sedmdesátých letech 20. století stržen, obyvatelé Borovnice jej ještě mají v dobré paměti. Jeho místo dnes zaujímá zahrada patřící k rodinnému domu čp. 39. Poblíž zámku, jako součást zdejšího hospodářského dvora, stála barokní budova velkého špýcharu, kterou tu můžeme spatřit dosud.

Pro ty mladší a přespolní si povězme o tomto záměčku – rodném domě profesora Gabriela Blažka – něco více, jak je to uvedeno v dostupné literatuře:

Borovnický zámček stál na místě původní borovnické tvrze, která je prameny poprvé připomínána až roku 1530, ale jistě vznikla dříve. Vystavěna byla pravděpodobně již na začátku 14. století, ale o její stavební podobě, a kým byla postavena, nevíme nic. Stávala při západním okraji poplužního dvora. Po roce 1617 nejspíše zpusťla, protože tehdy se připomíná naposledy. Jako náhrada za zpusťlou tvrz byl ve 2. pol. 17. století postaven nový barokní zámek. Za jeho stavitele je považován Jan Petr Hoberk, držitel Borovnice v letech 1653–1688. Zámek stával severně od bývalé tvrze. Byla to přízemní obdélná stavba, krytá mohutnou sedlovou střechou s raně barokním štítem ozdobeným piniovou šíškou ve vrcholu a koulemi po stranách. Zámecká budova sloužila jako sídlo majitelů až do roku 1705. Od té doby byla využívána jako obydlí správce dvora a jeho zaměstnanců.

Roku 1972 byl, namísto nutné opravy, beze zbytku zbořen. Jeho místo dnes zaujímá zahrada patřící k rodinnému domu čp. 39. K zámku patřil dvůr; jehož některé části zůstaly dodnes zachovány.¹

Zmíněného roku 1842 byl v Borovnici hospodářským úředníkem (či jak se tehdy říkalo *vrchnostenským obročním*) Gabriel Blažek, jeho manželka se jmenovala Marie, rozená byla Pawikaušká. Matriční zápis dosvědčuje, že se manželům Blažkovým v čp. 39 narodil dvacátého září 1842 syn. Porodní bába se jmenovala Anna Dvořáková a byla z Malé Lhoty. Následujícího dne pak proběhl křest dítěte, kterému bylo dáno jméno Gabriel Josef František; jeho kmotry byli Antonín Čečetka, vrchnostenský sládek v Heřmanově Městci, a Antonie Pawikaušká.²

Dítě mělo prožít bohatý a zajímavý život a mělo se trvale zapsat nejen do historie české vědy, ale i politiky. Protože se však chceme držet pouze toho, co bezpečně víme, zmiňme jen, že se manželům Blažkovým v Borovnici o dva roky později narodila také dcera.³ Kolik let strávil malý Gabriel se svými rodiči v Borovnici – natož zda bylo pacholetí někdy matkou dovoleno brodit se v Brodci – to nám žel známo není.

Nebylo jistě nic neobvyklého, když panští úředníci měnili místo svého působení podle potřeb a rozhodnutí vrchnosti. A možná, že je to důvod, proč chlapec odchází z rodné obce i východočeské krajiny, takže se o něm dozvídáme jako o studentovi v jiné části Čech. Navštěvoval totiž gymnázia v Mostě a v Žatci, tedy v oblasti osídlené tehdy převážně Němci. (Není proto divu, že budoucí český vlastenec měl v mládí po jistou dobu – jak se uvádí – potíže s českým jazykem i identitou.)

V roce 1860 Gabriel Blažek maturuje na gymnáziu na Malé Straně v Praze a začíná studium na filozofické fakultě pražské univerzity, kde se věnoval nejenom matematice a přírodním vědám, ale navštěvoval také přednášky z jiných oborů (např. psychologie, filozofie a pedagogika). Od letního semestru školního roku 1861/62 až do letního semestru 1862/63 byl aktivním členem Spolku pro volné přednášky z matematiky a fyziky. V letním semestru 1862/63 svá studia na pražské univerzitě dokončil.

Zde se v našem krátkém povídání dostáváme na počátek dospělého života Gabriela Blažka, který byl naplněn dalším studiem, prací a nejrůznější aktivitou, ať odbornou, nebo politickou. A toto období vlastně skončilo teprve po mnoha desetiletích, až nedlouho před jeho smrtí v roce 1910. Připomeňme si jeho život alespoň ve zkratce, přičemž čtenáře, který se chce dozvědět o Gabrielu Blažkovi mnohem více, odkazujeme na knihu Martiny Bečvářové *Z historie Jednoty 1862–1869* (Dějiny matematiky, sv. 13), Praha, 1999. Zde se dočteme podrobnosti o jeho životě, matematickém díle a politických aktivitách. Je tu mj. i seznam Blažkových publikací a přehled pedagogické činnosti, jakož i přetištěné krátké vzpomínky z pera jeho kolegů.

Po ukončení pražských studií pokračoval G. Blažek ve svém vzdělávání na univerzitě ve Vídni, kde roku 1864 vykonal zkoušku učitelské způsobilosti z matematiky a fyziky pro vyšší gymnázia. Toho roku se také stal asistentem na fyzikálním ústavu vídeňské univerzity u profesora A. von Ettingshausena. O rok později na univerzitě ve Vídni získal doktorát filozofie a současně se habilitoval pro matematiku. Ale již v roce 1866 byl jmenován mimořádným profesorem matematiky s českou vyučovací řečí na utrakvistické (tj. dvou-

jazyčné, česko-německé) polytechnice v Praze a vrátil se do vlasti. V následujících letech a desetiletích učil matematiku na české technice, byl zvolen rektorem, přednostou vodního a silničního stavitelství a také přednostou oboru strojnictví.

Roku 1870 se stal Gabriel Blažek mimořádným členem *Královské české společnosti nauk*. Dne 25. března téhož roku byl jmenován čestným členem *Jednoty českých matematiků*. V letech 1871 až 1876 pomáhal Karlu rytíři Kořístkovi vyměřovat a vytvářet vrstevnicové mapy Čech. Byl rovněž odborníkem v oblasti pojišťování, národohospodářské aritmetiky a finanční matematiky.

Činnost Gabriela Blažka se ovšem neomezila pouze na matematiku. V roce 1887 byl v doplňovací volbě do říšské rady, tj. do parlamentu předlitavské části Rakouska-Uherska, zvolen novým říšským poslancem za Staré město pražské. Ačkoli se zprvu jeho kandidatura (za ostrých sporů mezi mladočechy a staročechy) zdála takřka beznadějná, volbu jako kandidát „neodvislých voličů staroměstských a staroměstského klubu občanského“ vyhrál počtem 820 hlasů. V říšské radě ve Vídni pak za tento obvod zasedal celých třináct let. Jako poslanec se zasazoval mj. o zavedení všeobecného hlasovacího práva. V roce 1899 byl v obvodu Chrudim zvolen poslancem zemského sněmu Království českého za mladočechy (jak byli nazýváni členové *Národní strany svobodomyslné*). Od roku 1895 pak zastupoval v zemském sněmu Nové město pražské.

V listopadu 1905 získal G. Blažek titul dvorního rady, byl vyznamenán řádem železné koruny třetí třídy; roku 1907 komturským řádem Františka Josefa I. V téže roce získal doktorát technických věd. Od roku 1896 byl náměstkem generálního ředitele Hypoteční banky Království českého a od roku 1907 – tedy již na sklonku svého života – se stal jejím generálním ředitelem. Funkci vykonával bezplatně až do smrti.

Gabriel Blažek měl i svůj osobní život, který si nyní v krátkosti také připomeňme. Dne 31. října 1872 se v kostele svatého Jiljí na Starém Městě oženil s Annou Feuersteinovou, které bylo v době sňatku teprve osmnáct let (ke sňatku neplnoleté nevěsty proto musel dát souhlas její otec). Měli spolu pět dětí: Annu (1875–1875/6?), Annu (1876–1888), Zdeňku (1877–1888), Jaroslava (1882–1911) a Jarmilu (1888–1907). Svého otce tedy přežil pouze syn Jaroslav. Manželka Anna zesnula dne 27. ledna 1934. Gabriel Blažek byl podle svědectví současníků velmi milým a příjemným člověkem.

Zemřel v Praze dne 6. prosince 1910 ve věku osmašedesáti let. Jeho pohřeb se konal o dva dny později, což pochopitelně zaznamenal tehdejší tisk, který rovněž uveřejnil nekrology. Blažkovy ostatky byly podle jeho přání převezeny vlakem do německého města Chemnitzu (Saská Kamenice) a zde zpopelněny.⁴ Poté byly uloženy do rodinné hrobky na Olšanském hřbitově.

Z toho, co jsme si o borovnickém rodákovi profesoru Gabrielu Blažkovi dosud pověděli (a to nebylo zmíněno zdaleka vše), je zřejmé, že ve své době byl mimořádně úspěšným a již za jeho života doceněným člověkem. Obec Borovnice je tedy rodištěm matematika, doktora technických věd, rektora Českého vysokého učení technického a rovněž úspěšného mladočeského politika. Snad skutečnost, že i s rodinou poměrně záhy z obce

odešel, je důvodem, že jeho památka byla v jeho rodišti časem zapomenuta. Nikoli však jinde (jak se lze snadno přesvědčit např. zadáním jeho jména do internetového vyhledávače).

Nakonec si ještě připomeňme jednu událost ze života Gabriela Blažka. Jde o aktivitu, kterou se natrvalo zapsal do historie ctihodného vědeckého sdružení – *Jednoty českých matematiků a fyziků*. Dne 22. července 1861 se rozhodli čtyři posluchači filozofické fakulty pražské univerzity, Gabriel Blažek, Josef Finger, Josef Laun a Josef Rudolf Vaňaus, založit oficiální studentské sdružení, které bylo nazváno *Spolek pro volné přednášky z matematiky a fyziky*. Tento spolek je považován za přímého předchůdce *Jednoty českých matematiků*, která z něj vznikla roku 1869. Gabriel Blažek a jeho tři kolegové jsou proto oficiálně považováni za „otce zakladatele“ vědecké společnosti nesoucí dnes název *Jednota českých matematiků a fyziků*.⁵

Prof. PhDr. Gabriel Blažek tedy není významnou postavou pouze v rámci zdejšího regionu, ale celé země. Tato drobná publikace snad přispěje k tomu, aby byl Gabriel Blažek opět připomínán i v rodné Borovnici.

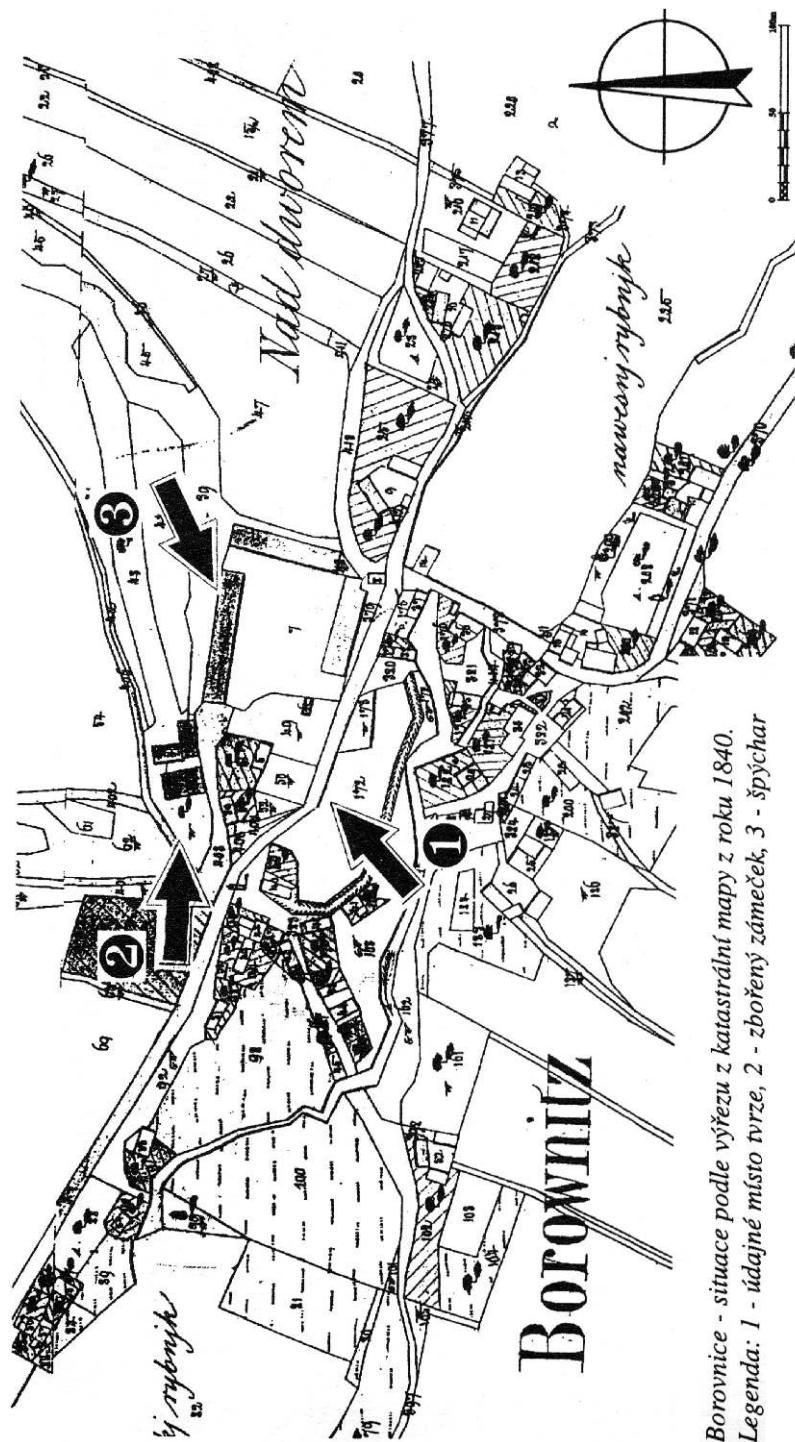
Poznámky:

- (1) Viz internetové stránky obce Borovnice, z diplomové práce Kristiny Holmové *Obnova venkova, strategický plán rozvoje mikroregionu Brodec, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně*, 2005, str. 49.
- (2) Viz *Kniha narozených ves Sudslava 1/1840–1861*, str. 58, SOA Zámorsk.
- (3) G. Blažek měl dvě sestry, Annu a Marii, a bratra Aloise. Viz Bečvářová, M., *Z historie Jednoty 1862–1869*, Praha, Prometheus, 1999, str. 25.
- (4) V německém městě Chemnitzu (od r. 1953 do r. 1990 Karl-Marx-Stadt) bylo velké krematorium, jehož služeb počátkem 20. století využila řada významných Čechů, kteří si přáli být zpopelněni. U nás nebyla kremace v té době možná.
- (5) Internetové stránky Jednoty českých matematiků a fyziků: www.jcmf.cz

Historické fotografie borovnického zámku čp. 39
(archiv L. Svobody - foto F. Musil, 60. léta 20. století).

Borovnice - situace podle výřezu z katastrální mapy z roku 1840.
 Legenda: 1 - údajné místo tvrze, 2 - zbořený zámeček, 3 - špýchar

(Zpracováno na podkladě reprodukce mapy, uložené v Ústředním archivu zeměměřičství a katastru v Praze; převzato z knihy F. Musila a L. Svobody Hradý, zámky a tvrze okresu Rychnov nad Kněžnou.)

BRODÍK - zpravodaj obce Borovnice
www.brodik.wz.cz

VYDAVATEL:

OBEC BOROVNICE - Borovnice - Přestavky 1, Kostelec nad Orlicí 517 41
tel.: 494 547 102, e-mail: ou.borovnice@iol.cz, www.borovnice.info

GRAFICKÁ ÚPRAVA A TISK:

Petr Kotera - Přestavky 18, Kostelec nad Orlicí 517 41
tel.: 724 236 686, e-mail: brodik@koterainfo, www.koterainfo

Vydáno v dubnu 2009 v nákladu 180 ks.
Neprodejné, distribuce do všech domácností v obci Borovnice zdarma.